

معرفیهای اجمالی

محمد علی مهدوی راد

محققان، نویسندگان، مترجمان، ناشران و مراکز تحقیقی که مایلند آثارشان در بخش «تازه های نگارش و نشر» معرفی شود، يك نسخه از هرائر تازه خود را به دفتر مجله بفرستند.

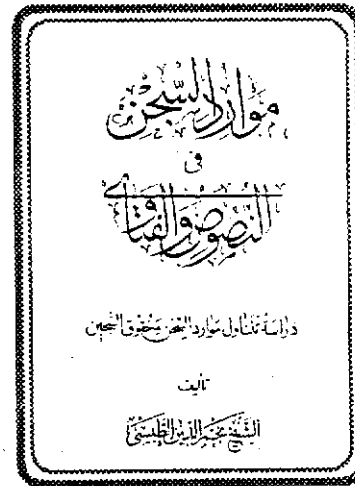
منابع و مصادر تفسیری، حدیثی، و فقهی فریقین بدان پرداخته شود. و خوشبختانه پژوهش جناب طیبی چنین است. وی با حوصله ای ستودنی و تبیی عظیم در منابع و مصادر تفسیری، حدیثی، تاریخی و فقهی تمام جریانهای حوزه فرهنگ اسلامی به این بحث سامان داده است.

کتاب در دو بخش تدوین یافته است:

(۱) موارد زندان در نصوص و فتاوی، (۲) احکام زندان و حقوق زندانیان.

بخش اوک در چهارده باب که فصول برخی از این بابها تا بیست فصل می رسد به شناسایی و هر ضه مواردی پرداخته است که آن موارد، مجازات زندان دارد. باب اوک زندان در مورد متهمان به قتل است که عنوان برخی از فصول آن چنین است: زندان در اتهام به خونریزی، زندان آنکه کسی را نگاه داشته تا کشته شده است، زندان فرمان دهنده به قتل، زندان آنکه قاتل را از قصاص رهانده است، زندان قاتلی که اولیای مقتول عفو کرده اند و... . باب دوم زندان دزدی و دزدان است با عناوینی چون: زندان دزدی که برای سومین بار دزدی کرده است، زندان نباش، زندان دزدان راه گیر و یاری رساننده آنها، زندان متهم به دزدی تا حضور گواهان و... . در ابواب دیگر از زندان دشنام دهندگان، افترا آفرینان، آزار رسانندگان، تارکان واجب و عاملان حرام، سحر و گرنه های مشابه آن، گواهان به دروغ، عالم فاسق، پزشک جاهل، پیمانکار فریگر مرتد،

موارد السجن فی النصوص و الفتاوی
الشیخ نجم الدین الطیبی
(چاپ اوک: قم، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه، ۱۳۷۰) ۶۳۲ ص، وزیری.

پژوهش در راهی نرفته و کندوکاو در موضوعی که

پژوهشپان بدان عنایت گسترده ای نداشته اند، کاری است کارستان، حوصله طلب ولی سودمند و کارآمد. موضوعی را که جناب طیبی برای پژوهش برگزیده اند و برای رسیدن به ابعاد آن، فراوان کوشیده اند از این موارد است. پژوهشهای استوار و عالمانه دیگر در این موضوع - تا آنجا که این بنده مطلع است - یکی اثر سودمند عالم بزرگوار شیخ احمد وائلی است با عنوان احکام السجن و فصل هفتم از باب ششم کتاب عدیم النظر در اسات فی ولایة الفقیه و فقه الدولة الإسلامية حضرت آیت الله العظمی منتظری با عنوان «فی احکام السجن و آدابه». مباحثی از این دست، اینک از جمله ضرورتهای جدی پژوهش فقیهان است، که باید به گونه ای بنیادی و با توجه به جریانهای گونه گون فقهی و با تعمقی درخور و تبیی وسیع در

فحشاگستران، شرابخواران و دیگر موارد عیاشی و فسادگستری، مسائل زناشویی و خانوادگی، ستیزه‌جویان با دولت و خیزندگان علیه آن، مانند باغیان، جاسوسان، محاربان و... کارگزاران خائن و متعدیان به اموال عمومی و دولتی و...

در بخش دوم که بیست فصل را تشکیل می‌دهد به تفصیل از آداب زندان و حقوق زندانیان و چگونگی رفتار با آنها سخن رفته است. عناوین برخی از این فصول چنین است: حقوق زندانی اگر برائت وی ثابت شد، حضور وی در شعائر دینی، در ملاقات با نزدیکان، رفاه و آسایش، محاکمه و چگونگی آن، جدایی زنان و مردان زندانی، خردسالان و نوجوانان با بزرگسالان، مسلمانان و دیگران، شغل و حرفه زندانی، حرمت شکنجه و تحت فشار قراردادن برای اقرار، معنی تأدیب و تشدید در زندان، خروج از زندان، تربیت فرهنگی زندانی، چگونگی ساختمان زندان.

شیوه بحث در این کتاب به این صورت است که ابتدا عنوان بحث توضیح داده می‌شود، آنگاه روایات از طرق مختلف عرضه می‌گردد و سپس گزارش اقوال فقیهان است؛ در آغاز اقوال فقیهان شیعه و سپس دیگر مذاهب اسلامی. پایان بخش کتاب فهرستهای فنی آن است شامل فهرس: آیات قرآن، احادیث، آثار، اعلام، جایها، قبیلها و فرقه‌ها، اشعار و مصادر.

در تورق شتابان نکاتی به نظر رسید که یاد می‌کنم، شاید سودمند افتد:

گاهی نشانی اقوال، دقیق نیست؛ فی المثل درص ۳۷، به جواهر الکلام، ج ۴۰، ص ۲۶۰ ارجاع شده است که این مطلب در مورد یادشده نیست. و چنین است برخی دیگر از موارد. در ص ۱۱۰ «الا علی مبنی الشیخ الأستاذ؛ الشیخ الأستاذ کیست؟ و نیز در ص ۵۲۱.

در ص ۲۳۲ آمده است «قال فی ولایة الفقیه» که معلوم نیست چه کسی قال؟

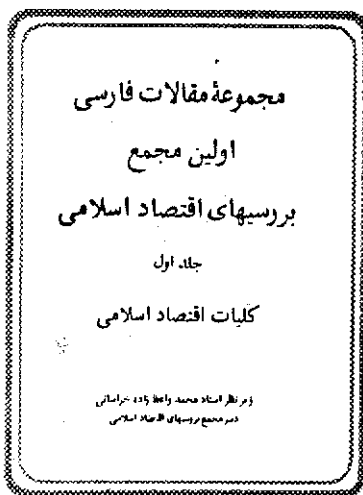
در مراددی از چاپهای سنگی مطلبی نقل شده و به تصحیح قیاسی و ظنی پرداخته شده است که اگر به چاپهای محقق رجوع می‌شد هم افتادگیها ترمیم می‌شد و هم متن صحیح نقل می‌شد

از آن جمله است، آنچه از خنیة ابن زهره در ص ۳۵۶ و ۱۱۵ نقل شده است.

در ص ۳۵۵ در نقل از مجمع البیان، سعید بن المسیب درست است چنانکه در مجمع، ج ۳، ص ۱۸۸ آمده است. در فهرست منابع چاپ جدید مجمع الفائدة و البرهان آمده است، درحالی که هنوز مجلدات مربوط به این بحث چاپ محقق نشده است. رساله المحکم و المتشابه، از سید مرتضی تلقی شده است بدون هیچ تردیدی، درحالی که قطعاً چنین نیست، و سخن در این باره مجالی دیگر می‌طلبند. و نیز در ضبط نامها، وفیات و... گاه لغزشهای اندکی به چشم می‌خورد که همه و همه در مقابل کاری به این گستردگی و عظمت فراموش شدنی است. جناب طبسی در پایان مقدمه یادآوری کرده اند که با همین روش، اثری دیگر در حال تدوین دارند با عنوان موارد النفی و التغریب که امید است آن نیز به زودی انتشار یابد.

مجموعه مقالات فارسی

مجمع بررسیهای اقتصاد اسلامی

زیر نظر استاد محمد واعظ زاده خراسانی. (مشهد)، بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، ۷۰ - ۱۳۶۹ (۳ ج)، ۲۱۶ + ۳۲۰ + ۳۲۰ ص، وزیری.

اولین مجمع بررسیهای اقتصاد اسلامی با همت بنیاد پژوهشهای اسلامی

آستان قدس رضوی و با مسؤولیت استاد محمد واعظ زاده خراسانی از ۱۵ تا ۱۸ شهریورماه ۱۳۶۷ با شرکت جمعی از استادان، محققان و مفکران از حوزه و دانشگاه تشکیل شد. مجموعه‌های یادشده حاصل سخنرانیها و مقالات محققان در آن مجمع است که در سه جلد و در سه بخش کلی: کلیات اقتصاد اسلامی، مالکیت و سیاستهای مالی عرضه شده است. در این سه جلد، مجموعاً ۵۴ مقاله در موضوعات مختلف

اقتصادی عرضه شده است. در جلد اول پس از بحث ضرورت شناخت اقتصاد اسلامی، مقاله هوشمندانه دبیر مجمع است با عنوان «اهمیت و ضرورت بحث‌های اقتصادی اسلامی» که خواندنی و تئیه آفرین تواند بود. در ضمن مقالات دیگر از روش تحقیق در اقتصاد اسلامی، تبیین مکتب اقتصاد اسلامی، نقش عناوین ثانویه در اقتصاد اسلامی، نقش فقه و فقهات در اقتصاد اسلامی، بحث‌های اقتصادی و تفاوت آن با بحث‌های فقهی و حقوقی، توزیع عادلانه ثروت، عدالت اجتماعی از دیدگاه اسلام، و بالاخره زمینه سازی برای تحقیق عدالت اقتصادی سخن رفته است. مقالات جلد دوم عهده دار بحث از مالکیت و اقسام و ابعاد آن است که در دو بخش کلی، مالکیت و اقسام مالکیت عرضه شده اند. عناوین برخی از مقالات آن چنین است:

مالکیت در اسلام، حق مالکیت و حدود آن، مباشرت در حیات مباحات، مالکیت زمین و تحوّل آن در ایران، مالکیت عمومی و اقسام آن، مالکیت خصوصی و راه‌های مشروع آن، مالکیت تعاونی به مفهوم حقوقی و اسلامی آن، انفال، ماهیت حقوقی خراج.

جلد سوم به بحث و بررسی سیاست‌های مالی در اسلام پرداخته است با سه عنوان کلی: پول، بانک و بازار، عناوین برخی از مقالات آن از این قرار است:

نگاهی به پول و وظایف آن در اقتصاد اسلامی، مبانی تقاضای پول در نظام اقتصادی اسلامی، بانکداری اسلامی تبلوری از کاربرد اقتصاد اسلامی، سیستم بانکداری در جمهوری اسلامی ایران، طرح‌های جدید برای حل مشکل بانکها، گامی در تحلیل اقتصادی، ویژگی‌های رفتاری در نظام اقتصاد شهری تمدن اسلامی، اخلاقیات بازرگانی، بازار مشترک کشورهای اسلامی، بازارهای عرب در جاهلیت و اسلام، مقدمه ای بر کاربرد عملی نظام ارزشی در اقتصاد اسلامی.

این مجموعه جلد چهارمی خواهد داشت ویژه مقالات عربی و انگلیسی که امید است در آینده ای نزدیک منتشر شود. مجموعه سه جلدی بر روی هم مباحث مهم و قابل توجهی را از اقتصاد اسلامی به بحث کشیده و نکات شایان تأملی را مطرح یا

ارزیابی کرده است.

این مجمع در پی آن است که زمینه های بازشناسی و شناساندن ابعاد اقتصاد اسلامی را بگستراند و با تشکیل مجمع‌های گونه گون و بهره وری از حاصل تأمل و تدبیرهای عالمان و محققان، پژوهشگران را در دستیابی به اقتصاد اسلامی یاری رساند. اینک گروهی از پژوهشیان در بنیاد پژوهش‌های اسلامی در حال کاوش از منابع و مصادر تحقیق اقتصاد اسلامی هستند. بخشی از این تلاش را کتابی با عنوان **نصوص الإقتصاد الإسلامی کتاباً و سنّة و فقهاً** شکل می دهد. این اثر در تدوین نهایی می تواند یکی از مهمترین و کارآمدترین منابع تحقیق در اقتصاد اسلامی را در اختیار پژوهشگران قرار دهد. اینک گزارشی کوتاه از این اثر را برای اطلاع محققان در اینجا می آوریم:

کتاب مذکور در دوازده مجلد تدوین گردیده است که هدف از آن، گردآوری منابع اصلی که شامل آیات و تفسیر آنها، روایات و نصوص فقهی مربوط به مسائل مالی و علم اقتصاد است.

چنین کتاب جامعی، محققان در رشته اقتصاد اسلامی را از مراجعه به بسیاری از منابع بی نیاز می سازد زیرا از مآخذ همه مذاهب اسلامی در زمینه تفسیر، حدیث و فقه استفاده شده است. البته در هر مورد به نقل پاره ای از نصوص اکتفا گردیده که گویای آرا و نظرات فوق گوناگون اسلامی و معرف منابع آنهاست.

آیات و تفسیر آن، از دو کتاب **کنز العرفان**، فاضل مقداد محقق بزرگ شیعی و **احکام القرآن** ابن بکر الجصاص محقق بزرگ اهل سنت استفاده شده است. در تفسیر برخی از آیات که دو کتاب مذکور فاقد مطلبی درباره آن بوده اند به تفسیر تپیان شیخ طوسی و تفسیر الجامع لاحکام القرآن علامه قرطبی مراجعه شده است.

در زمینه روایات شیعه از دو کتاب **وسائل الشیعة** شیخ حر عاملی و **مستدرک الوسائل** محدث نوری، روایاتی انتخاب شده و در مورد روایات اهل سنت **کنز العمال**، علامه هندی مورد استناد قرار گرفته است.

در زمینه فقه، متون فقهی شیعه به ترتیب زمانی از شیخ

صدوق تا فقهای معاصر به چهار دوره تقسیم شده است:

۱- متقدمین تا زمان محقق حلی

۲- متأخرین از زمان محقق تا شهید ثانی

۳- متأخر متأخرین، از شهید ثانی تا زمان مرحوم سید

ابوالحسن اصفهانی.

۴- معاصرین، از زمان سید ابوالحسن اصفهانی تا کنون.

مترون تشاوی یکی یا دو فقیه معروف و برگزیده هر عصری آورده شده است که دنبال کردن یک مسأله در اعصار مختلف ما را بسه نکات پرارزش مربوط به تحول آزاد در آن مسأله، می‌رساند

در مورد فقهای اهل سنت از کتابهای الام شافعی، بدهایه المجتهد ابن رشد اندلسی، عمدة القاری شیخ ابن احمد العینی، المغنی ابن قدامه و المحلی ابن حزم، استفاده گردیده است. در مورد فقه زیدیه به کتاب البحر الزخار تألیف ابن المرتضی و سبیل السلام صنعانی استاد شده است.

اعلام النساء المؤمنات

محمد الحسنون، ام‌علی

مشکور. (تهران،

انتشارات اسوه، ۱۳۷۰)

۷۲۰ ص، وزیری.

شرح حال نگاری از

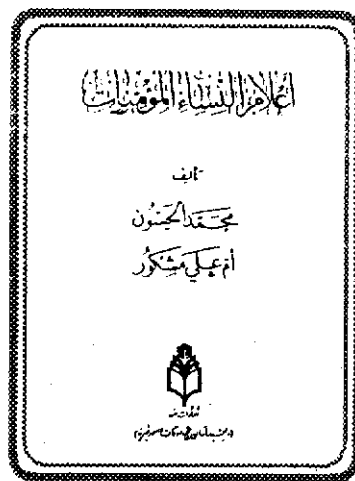
پیشینه‌ی بسیار کهن

برخوردار است. در

مجموعه آثار مدون فرهنگ

اسلامی نیز پیشینه این گونه

آثار را در قرن اول هجری

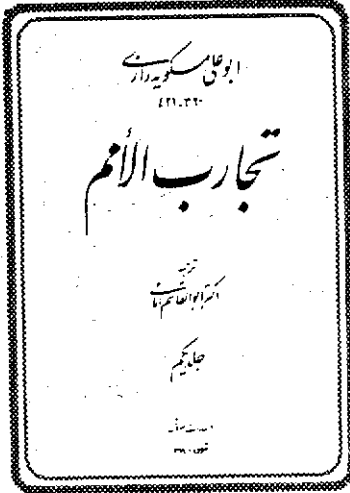
توان یافت. در میان انبوه آثار نگاشته شده در این زمینه، آثاری که به ثبت و ضبط شرح حال و آثار و سوانح زندگانی زنان به گونه ای مستقل پرداخته باشد، بسیار اندک است. از این روی شرح حال، فعالیتها و نقش بسیاری از آنان - که گاه بسیار برجسته و حساس نیز بوده است - یا به هیچ روی ثبت نشده است و یا به خاطر بی توجهیها در حاله ای از ابهام فرورفته است.

از این روی گزینش موضوع زنان برجسته شیعی، برای تحقیق، از سوی فاضل سختکوش جناب محمد حسنون و همسر فاضله اش خانم ام‌علی مشکور، ستردنی است. تحقیق و تفحص زوایای آثار مدون در این زمینه به پیشنهاد همسر آقای حسنون شروع می‌شود و با همکاری و یاریهای وی نیز ادامه می‌یابد. گستره پژوهش به لحاظ زمانی از آغاز تاریخ اسلام تا زمان حاضر است و به لحاظ محدوده اعتقادی تنها زنان دانشور و چهره های برجسته شیعی است. مؤلفان ابتدا هر آنچه را در این زمینه یافته اند کاورده اند و آنگاه اطلاعات و آگاهیهای فراچنگ آمده را با مترون کهن و منابع دست اوک در شرح حالها به دقت منجیده اند و در این رهگذر به نتایج ارجمندی دست یافته و بسیاری از تحریفها و ناراستیها را از شرح حال زنان دانشور شیعی زدوده و حقایق ارزشمندی را در تاریخ زنان شیعی عرضه کرده اند؛ به مثل: در معجم رجال الحدیث، ج ۲۳، ص ۱۸۲، شماره ۱۵۵۹۸، کسی با عنوان «أمی الصیرفی» زن تلقی شده و شرح حالش در این مجلد که ویژه بانوان است آمده است؛ آقای حسنون با دقت در مصادر دریافته اند که وی یکی از راویان مرد است و نه زن. یا در اهیان الشیعه، ج ۷، ص ۳۳۵، مرحوم سید محسن امین از کسی با عنوان «شراجة الهمدانیه» یاد می‌کند، که در طریق مرحوم صدوق واقع شده است اما در کتابهای رجالی از وی یادی نیست. مؤلفان با مراجعه و دقت در متن من لا یحضره الفقیه دریافته اند که وی زنی بدکاره بوده است که علی - ع - بر او حد جاری کرده است و مرحوم امین در مراجعه به متن کتاب اشتباه کرده است و او را به عنوان شخصیتی شیعی آورده است. مواردی از این دست فراوان است که برخی از آنها را در مقدمه یادآوری کرده اند (ص ص ۱۰-۱۳).

کتاب با مقدمه کوتاهی از خانم ام‌علی مشکور، در چگونگی شروع کار و روند آن می‌آغازد و با مقدمه مفصل و دراز دامن آقای حسنون ادامه می‌یابد.

وی در این مقدمه به تفصیل از گزینش موضوع، دشواریهای پژوهش و چگونگی آن، زندگی و شخصیت زن در فرهنگها و امتهای پیشین و اسلام و جایگاه او در فرهنگ اسلامی، مسأله حجاب و تعدد زوجات سخن گفته است.

احمد بن محمد بن یعقوب مسکویه رازی، فیلسوف، مورخ و متفکر بزرگ ایرانی در ضمن آثار گرانقدر و کم نظیرش کتاب عظیم و گرانسنگی تاریخی نیز پرداخته است با عنوان تجارب الامم. مسکویه در نگارش تاریخ - چونان برخی دیگر از

مورخان - پیرو طبری است. اما پیروی متقدّم، هوشمند و بازشناسنده سره از ناسره. او به یک واسطه شاگرد طبری محسوب می شود (مقدمه متن عربی تجارب الامم، ج ۱، ص ۳۲)، از این روی به تاریخ وی تکیه داشته بلکه این کتاب تلخیص و پیرایش از کتاب بزرگ طبری است (همان). مسکویه که فیلسوف زبردست و متفکری بلند پایه بوده و به علوم عقلی و عملی مثل فلسفه و ریاضیات و طب و کیمیا توجهی وافر داشته است از ذهنیتی عقلانی و تجربی و عملی برخوردار بوده و از این روی در نگارش تاریخ در میان مورخان اسلام بدیع و بی مانند است.

کتاب تجارب الامم او - که کتابی تاریخی است - از جنبه عقلی و فلسفه عملی نیز قابل تأمل و بررسی است. به گفته دانشوری: «صبغة نیرومند عقلی - عملی مسکویه باعث شده که توجه و تفکر در بهره های علمی تاریخ در هیچ کتابی چون تجارب الامم دنبال نشود. و هیچ کس چون او به کسب فایده عملی از تاریخ نیندیشد. مسکویه می گوید در هر جا که ممکن است از تاریخ گذشته برای حال و آینده سرمشق و الگویی تعیین کند... مسکویه در زمینه های غیر از نقل محض روایات نیز پای گذارده و به مفهوم تاریخ عملی اندیشیده و کوشیده است در جای جای تاریخ از یک حادثه جزئی و فردی راه و رسمی کشف کند، و با قبول نوعی قانونمندی و تکرار در تاریخ که در عین همه تقلبات و تحولات، ساختمانی غیر قابل تغییر ماهوی دارد از آن درس اتخاذ کند» (کیهان فرهنگی، سال پنجم، شماره اول، ص ۱۷، مقاله «ابن مسکویه و کتاب تجارب الامم».

آنگاه گزارش شرح حالهاست به ترتیب حروف و با تکیه بر مشهورترین عنوان آنان. پایان بخش کتاب فهرستهای فنی آن است مانند فهرست نامهای کسانی که شرح حالشان آمده است، نامهای راویان از معصومان - ع، نامهای شاعران، ادیبان، فقیهان، نویسندگان، صاحبان اجازه روایت، زنانی که در صفین حضور داشتند و نیز کسانی که در کربلا بودند و نامهای شهیدان.

مؤلفان پرونده کتاب را بسته نمی دانند و اینک در ادامه پژوهش خود، شرح گروهی دیگر از زنان دانشور را گرد آورده اند. اکنون نکاتی را یادآوری می کنم شاید سودمند افتد: در ذیل شرح حال مجتهد بزرگ معاصر علویه امینه اصفهانی از مهمترین اثر وی، مخزن العرفان که در تفسیر قرآن است، یاد نشده است.

ام وهب شهیده در کربلا همسر عبدالله بن عمیر کلبی است و نه، ام وهب بن جناب کلبی چنانکه در ص ۲۲۵ کتاب آمده است.

در شرح حال خانم زهرا رهنورد، نیز در ترجمه، اشتباهی رخ داده است که خوانند می پندارد «همین نام» نام مستعار وی بوده است. در حالی که گریبنده اشاره به «زهرا رهنورد» داشته است.

تکیه مؤلفان به منابع و مصادر عربی و کم اطلاعی آنها از مصادر فارسی و عالمان و شاعران ایران باعث شده است تا نویسندگان و پژوهشانی از ایرانیان برجای مانند، که امید است در چاپهای بعد افزوده شود.

به هر حال پژوهش محققان را باید به عنوان اوکین اثر دقیق، مستند و روشمند در زندگانی بانوان و دانشور و برجسته شیعی دانست که شایسته خواندن و تأمل کردن است. سزاست که ناشر به وسیله مترجمی کارآمد با نثری روان و جذاب، کتاب را به فارسی نیز منتشر کند. سعی و تلاش مؤلفان و ناشر مشکور باد.

تجارب الامم

ابوعلی مسکویه رازی. ترجمه ابوالقاسم امامی. (چاپ اول: تهران، انتشارات سروش، ۱۳۶۹). ج ۱، ۵۴۴ ص، وزیری.

به بیان وی در مقدمه کتاب بنگریم:

من چون سرگذشت مردمان و کارنامه شاهان را ورق زدم و سرگذشت کشورها و نامه های تاریخ را خواندم، در آن چیزها یافتم که می توان از آنها، در آن چه مانندش همیشه پیش می آید و همتایش پیوسته روی می دهد، پند گرفت. همچون گزارش آغاز دولتها، و پیدایی پادشاهی ها، و رخنه هایی که سپس در آنها راه یافته، و کارسازی کسانی که آن رخنه ها چاره کردند تا به بهترین روز بازگشت، و سستی کسانی که از آن بی هوش ماندند و رهایش کردند تا کارشان به آشفتگی و نیستی کشید، و گزارش شیوه هایی از این دست، همچون تلاش در آباد کردن کشور، و یک سخن کردن مردم، و راست آوردن پندار سپاهیان، و فریبهای جنگی و نیرنگهای مردان، که گاه به زیان دشمن انجامید و گاه به زنده نیرنگ بازگشت، و آن چه گروهی در نزد شهریار بدان پیش افتادند و آن چه دیگران بدان واپس ماندند، و آن چه آغازی پسندیده، لیک فرجامی ناستوده داشت و آن چه بازگشته این بود، یا آغاز و انجام آن یک سان بود، و گزارش شیوه های وزیران و سرداران و کسانی که جنگی یا رام کردن مردمی یا چاره کردن کاری یا نگاهداری استانی بدیشان سپرده شد و نیک از پس برآمدند و راه کار بدانستند، یا بازگشته این بودند.

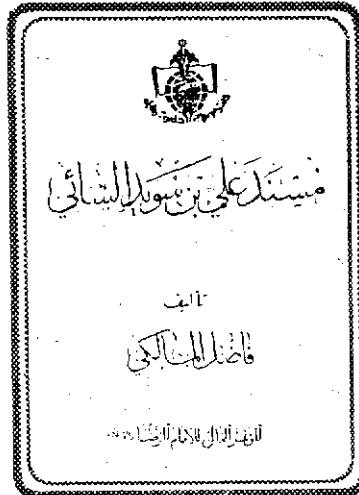
... از این روی، این کتاب را گرد آورده ام و آن را **تجارب الامم** [=آزمونهای مردمان] نامیده ام. کسانی که از جهان بهره ای بیشتر برده اند، از آن، سودی بیشتر و بهره ای بزرگتر برند، مانند وزیران، سرداران سپاه، شهرداران، کارگزاران و بزرگان و توده، سپس رده های دیگر؛ و آنان را که بهره ای اندک باشد، نه کمتر، در تدبیر کارهای خانه، و آمیزش با دوستان، و برخورد با بیگانگان از آن سود برند. با این همه، این کتاب از دلنشینی افسانه ها که در آن گونه از گزارشهاست و ما آن را رها کرده ایم، تهی نباشد.

متأسفانه بر نسخه های این مجموعه گرانسنگ تا سالهای

پیش در زوایای کتابخانه ها غبار فراموشی نشسته بود، تا اینکه جناب امامی با همتی بلند این غبار را بسترده و جلد اوک و دوم متن عربی آن را به سال ۱۳۶۶ با تحقیقی بایسته و استوار و مقدمه ای سودمند و ستودنی منتشر کردند. به روزهای انتشار این دو جلد، جناب آقای محمد جاویدان مقالتی سودمند نگاشت و اهمیت این کتاب گرانقدر را باز گفت (کیهان فرهنگی، پیشگفته). اینک ترجمه جلد اوک را در پیش روی داریم، با تشریح استوار، شیرین و دلکش. جناب امامی با چیرگی بر ادبیات فارسی کوشیده است تا در بخشهای گوناگون ترجمه، با تشریحاتی مختلف متن کتاب را به پارسی برگرداند. ترجمه فارسی کتاب بدانسان روان و خوشخوان است که خواننده هرگز از آن بوی ترجمه استشمام نمی کند. چاپ، حروفچینی و صحافی کتاب نیز چون دیگر آثار «انتشارات سروش» زیبا، چشم نواز و ستودنی است. این جلد از گزارش حوادث عصر پیشدادیان می آغازد و تا حوادث سال چهارم هجری پیش می رود. کتاب مقدمه ای نیز دارد که در ضمن آن از منابع پژوهش درباره مسکویه، روزگار و آثار وی، منابع او در نگارش **تجارب الامم**، نسخه های کتاب، شیوه تحقیق متن عربی و چگونگی ترجمه فارسی سخن رفته است. اینک با اندکی از آنچه جناب امامی در شیوه ترجمه اش نگاشته اند، این معرفی کوتاه را پایان می برم:

از آن جا که بخش عمده مجلد نخست **تجارب الامم** ویژه تاریخ ایران پیش از اسلام است، گزارش تاریخ آن روزگار، خود به خود، به زبانی پارسی تر می گراید. برای نمونه، در ترجمه اندرز اردشیر، یا زندگینامه خودنوشته (اتوبیوگرافی) انوشیروان که از متن های بازمانده پیش از اسلام اند، قلم خود به خود در پی واژگان و عبارتهایی است که از این پارسی اند و به آسانی تسلیم واژگان تازی نمی شود. از این رو، نشر ترجمه این بخش، اندکی پارسی تر است، و واژگان تازی کمتر در آن راه یافته است. ولی از آغاز تاریخ اسلام به این سو، این ویژگی در زبان ترجمه کم رنگ تر می شود و واژگان تازی پارسی شده نشر درمی، بویژه واژگان مشترک فرهنگی، به حق در آن راه می یابد.

مسند علی بن سويد
السائي
فاضل المالكي . (چاپ
اوک: مشهد،
المؤتمر العالمي للإمام
الرضا عليه السلام،
۱۴۱۱ق). ۲۷۹ ص،
وزیری.

علی بن سويد از چهره های

بلند تشیع و از اصحاب گرانقدر امام صادق، امام کاظم و امام رضا-علیهم السلام- است. وی در بیان امام هفتم به جایگاه بلند، رازدار هوشمند، هدایت یافته بزرگ، امین اسرار، دین مدار تیزنگر و از خواص آل علی ستوده شده است (مسند علی بن سويد السائي، ص ۳۱).

پاسخ بلند و گرانسنگ امام هفتم-ع- از ژرفنای زندان و تاریک‌نای سیاهچال جباران، به وی نشانگر منزلت والا و ارج و عظمت او در دیدگاه امام است. رجالیان نیز غالباً وی را به وثاقت، دیانت و بزرگواری ستوده اند (همان، ص ۳۲-۳۳). وی از جنله مشایخ راویان است که بسیاری، معالم دین و حقایق و معارف اهل البیت را از وی فرا گرفته و نشر داده اند. آنچه اینک در پی معرفی اجمالی آن هستیم، پژوهشی است گسترده و سودمند درباره این چهره عظیم القدر و شرح و تفسیری دقیق از روایات و مجموعه ای که وی نقل کرده است.

کتاب در سه باب تدوین یافته است، بدین سان:

باب اوک تعریف و تبیین عنوان «علی بن سويد سائي» است که در ضمن فصولی، ضبط دقیق آن، بازشناسی مشترکات، شناسایی منطقه «سایه»، شخصیت و جایگاه علی بن سويد و راویان از او بحث شده و بحثهای رجالی و تاریخی سودمندی طرح شده است.

باب دوم، پژوهشی است در روایات وی. مؤلف روایات را ذیل عناوین، احکام، اخلاق، فضایل و نوادر آورده و درباره آنها از نظر سند و متن به تفصیل بحث کرده است. در این باب و ضمن شرح و تفسیر احادیث، بحثهای

سودمندی را درباره رجال، مصطلحات حدیثی، کلام و تفسیر توان دید؛ به عنوان نمونه در ص ۶۱ بحثی است سودمند درباره «اصل، کتاب، مصنف، نوادر» و در ص ۱۲۴-۱۲۹ بحثی آمده است درباره عجب و توکل و در ص ۱۲۹-۱۴۸ به تفصیل از عنوان «جنب الله» که به ائمه-ع- تفسیر شده است بحث شده و متضمن گفتگویی است خواندنی از گونه های تفسیر قرآن. و بالأخره در ص ۱۶۶ و پس از آن بحث جالبی است درباره حد و حدود علم ائمه-ع-.

باب سوم، بحثی است گسترده و شرح و تفصیلی است خواندنی از رساله علی بن سويد. در فصل اوک این باب به تفصیل از طرق نقل رساله بحث شده و در پرتو آگاهیهای ارزشمند رجالی، اسناد آن ارزیابی شده است؛ آنگاه شرح و تفسیر متن رساله است که در ضمن آن بحثهای مهمی در کلام، تفسیر، اخلاق و... مطرح شده است. برخی از این بحثها چنین است: شیوه های شناخت حق، وجوب تقیه و حرمت افشاگری، مستحقان زکات، اعانت بر اثم، مستضعف و مفهوم دقیق آن، ائمه صراط مستقیم هستند، ریا، بحث اصولی تعارض، حقوق اخوان و...

پایان بخش کتاب، فهرست آیات، روایات، اعلام، مصادر و موضوعات است.

این کتاب، نمونه بارزی از تحقیق گسترده و دقیق است که مؤلف با درنگریستن در دهها منبع و کاویدن آثار بسیاری بدان سامان داده است.

